

کتاب در کتابخانه

• مهرناز خراسانچی

• سید حسین طباطبائی اصل، طبقه بندی کتاب در کتابخانه‌ها به روش شماره گذاری الفبایی، اصفهان: انتشارات کلبهار، چاپ اول، ۱۳۸۲، ۹۶ صفحه.

رده‌بندی‌هایی که صحیح‌تر بوده و قابلیت گسترشی همپایه با علوم مختلف را داشته، پابرجا مانده و مورد استفاده قرار گرفته است.

کتاب رده‌بندی کتاب و کتابخانه‌ها به روش شماره گذاری الفبایی به طرح جدیدی در طبقه‌بندی پرداخته و از شیوه‌ای ساده و ابتدایی برخوردار است. این کتاب سعی بر آن داشته تا طرحی آسان به روش شماره گذاری الفبایی ارائه دهد، البته مؤلف تنها به مقوله رده‌بندی بسنده نکرده و در جای جای کتاب به توضیح درباره مسائل دیگر کتابخانه و کتابداری نیز پرداخته است، که این نحوه نگارش ساختار موضوعی کتاب را غیرمنسجم کرده است.

در پنج صفحه ابتدای کتاب نگارنده به شرح درباره چگونگی انتخاب عنوان کتاب، ثبت کتاب و کتاب‌های مرجع پرداخته است؛ سپس در خصوص شماره گذاری کتاب در قفسه‌ها توضیحی ارائه گردیده، که در این بخش به شماره گذاری فرم‌های مختلف کتاب که در کتابخانه موجود است از جمله: کتاب‌های مرجع، چند جلدی، چند نسخه‌ای و کتاب‌هایی با زبان انگلیسی و عربی می‌پردازد.

پس از آن نحوه معرفی کتاب به امانت گیرنده مورد بحث قرار می‌گیرد، سپس مطالبی درباره جمع آوری لیست‌های هر موضوع و معرفی کتاب از طریق فهرست‌نویسی کارتهای شناسه و رف برگه شرح داده می‌شود. هم‌چنین تذکراتی در مورد مسائلی که نگارنده آنها را برای خواننده لازم دانسته، قید گردیده است.

سرانجام به چگونگی برخورد این نوع رده‌بندی با نشریات و پیاپی‌ها پرداخته است و در قسمت‌های پایانی با نحوه و چگونگی امانت دادن منابع به مراجعین کتاب خاتمه می‌یابد.

همان‌طور که در ابتدا بیان شد، انگیزه مؤلف از نگارش چنین کتابی ارائه راهکاری ساده و روان برای کتابخانه‌هاست اما به دلایلی فقط در کتابخانه‌های کوچک و آموزشگاهی قابل استفاده است که از مهم‌ترین دلایل می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. در این رده‌بندی از آنجایی که فقط به الفبای عنوان توجه گردیده در یکدستی کار کتابخانه‌های بزرگ مشکل ایجاد می‌شود، زیرا که در کتابخانه به مواردی برخورد می‌کنیم که کتاب‌ها دارای دو عنوان موازی یا برابر هستند و یا کتاب‌های چند جلدی که دارای یک عنوان سری می‌باشند، اما هر جلد دارای عنوان مستقلی است که عنوان فرعی محسوب نمی‌شود بلکه عنوان سری تحت فروست در فهرست قید می‌گردد. این نحوه رده‌بندی کتاب‌های سری را در جاهای مختلف قرار داده و کتابدار را دچار خطا می‌کند و امکان بر خورد سلیقه‌ای، و در نتیجه تغییر در شماره رده الفبایی را به وجود می‌آورد که بی‌نظمی در کار را سبب می‌شود.

۲. در این نوع رده‌بندی برای کتاب‌هایی به زبان روسی، آلمانی و... که دارای حروفی به غیر از حروف الفبای انگلیسی هستند پیش‌بینی نشده است که طبیعتاً در کتابخانه‌های بزرگ این امر بسیار مهم بوده و

رده‌بندی برای ایجاد نظم و ترتیبی منطقی و بازایی هر چه آسان‌تر منابع در کتابخانه‌ها به کار برده می‌شود و انجام این مهم، که کاری کاملاً تخصصی است، به عنوان ابزاری برای کتابدار است که با به کارگیری آن می‌تواند منابع را به راحتی برای خود و مراجعه‌کننده بازایی نماید. نیاز به استفاده از رده‌بندی از سالیان بسیار دور احساس شده و هر از گاهی راهی جهت انجام این امر ابداع گردیده که طبیعتاً آن

ایجاد اشکال می‌کند.

۳. نبودن کتاب‌های هم موضوع در کنار هم در کتابخانه‌های تخصصی و کتابخانه‌هایی که دارای سیستم قفسه‌باز هستند مراجعه‌کننده و کتابدار را دچار سردرگمی می‌کند، به عنوان نمونه: کتاب‌های نقاشی نقاشان مختلف، کتاب‌های عکاسی و یا هر موضوع دیگر. اگرچه در کتاب راهکارهایی پیش‌بینی شده، نظیر اینکه لیستی از موضوعات مشترک کتاب‌ها تهیه گردد، اما انجام این کار نیز برای کتابخانه‌های کوچک امکان‌پذیر است و هم‌چنین بازبایی این دست کتاب‌ها در کتابخانه‌هایی که عناوین زیادی در یک زمینه موضوعی دارند و یا دارای سیستم قفسه‌باز هستند ایجاد مشکل می‌کند.

۴. در بعضی از کتاب‌ها طول شماره‌ها، ممیزها و خط تیره‌ها زیاد خواهد بود، مثل نمونه‌ای که در صفحه ۳۶ کتاب قید شده و به نخستین نسخه جلد اول کتاب مقایسه‌ای بین سیستم‌های اقتصادی شماره ۱/۸/۲۶/۳۰ داده شده است، حال اگر این کتاب، کتاب مرجع هم بود، یک حرف «م» به ابتدای آن اضافه می‌شد که طبیعتاً در کارت این ارقام جای زیادی اشغال می‌کند مگر این که با هر ممیز یک سطر به پایین برویم که در مورد شماره همین کتاب در پنج سطر و در صورت مرجع بودن، شش سطر خواهد بود که اگر سال کتاب هم قید شود هفت سطر خواهد شد.

۵. رده‌بندی حاضر فقط برای کتاب در نظر گرفته شده است، درحالی‌که با توجه به گسترش روزافزون استفاده از منابع دیداری و شنیداری در کتابخانه‌ها، این نوع رده‌بندی پیش‌بینی لازم در این خصوص را نداشته، و همین امر کتابداران را در صورت استفاده از این رده‌بندی دچار مشکل خواهد کرد.

در قسمت‌هایی از این کتاب توضیحاتی درباره کتب مرجع و نحوه امانت دادن آنها ارائه گردیده که طرح این مطالب ضروری به نظر نمی‌رسد و به راحتی با دادن ارجاع به منابع موجود می‌توان از این پراکندگی موضوعی جلوگیری کرد.

نکته مهم دیگر این است که مؤلف در قسمت معرفی کتاب از طریق فهرست‌نویسی کارت‌های شناسه به توضیحاتی پرداخته است که با قوانین انگلو امریکن و همچنین موارد قید شده در کتاب خدمات فنی مغایرت دارد، از جمله اینکه باید تعداد صفحات کتاب در جلوی حرف (ص:) اشاره کنیم.

چنانکه کتاب چند جلدی باشد، تعداد صفحات هر یک از جلد‌ها را به ترتیب شماره جلد نوشته و بین آنها علامت (،) و قبل از تعداد صفحات آخر حرف ربط (و) می‌گذاریم. اگر نویسنده در کتاب خود جهت فهم مطالب از کمک آموزه‌هایی مانند تصویر (مصور)، جدول، عکس، نقشه

و نمودار یاری جسته باشد، پس از نوشتن تعداد صفحات نقطه گذاشته، به ترتیب آنها را نام می‌بریم. یا اینکه بعد از عنوان کتاب در داخل پرانتز دوره کتاب را قید نموده است، مانند: مقدمه‌ای بر جهان‌بینی اسلامی (جلد سوم): وحی و نبوت، که موارد مذکور ربطی به رده‌بندی نداشته و در باب فهرست‌نویسی است.

جالب‌تر آنکه کارت‌هایی که در این کتاب به عنوان کارت‌های موضوعی آورده شده‌اند نه شناسه موضوعی دارند و نه قسمت تحلیلی و معلوم نیست که موضوعات داده شده به هر کتاب از کجا استخراج و در کجا قید می‌شوند که در برگه‌دان موضوعی قرار بگیرند، چون در برگه‌های نمونه کتاب موضوعی در بالای برگه موضوعی قید نشده است. به هر حال با توجه به متن کتاب و همان‌طور که در ابتدا ذکر شد، رده‌بندی پیشنهادی در کتاب رده‌بندی کتاب و کتابخانه‌ها به روش شماره‌گذاری الفبایی پس از رفع اشکالات جهت استفاده در کتابخانه‌های آموزشی و کتابخانه‌های کوچک که کتابدار متخصص نداشته و یا توان مالی کتاب‌های رده‌بندی و موضوعی را ندارند قابل استفاده بوده و تا اندازه‌ای می‌تواند در این نوع کتابخانه‌ها نظم ایجاد نماید. در زمینه رده‌بندی کتابخانه، کتاب‌هایی تألیف گردیده است که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره داشت:

۱. اصول فهرست‌نویسی و طبقه‌بندی، مارگارت مان، ترجمه هوشنگ ابرامی، تهران: مرکز خدمات کتابداری، ۱۳۵۱، ۳۳۶ ص.

۲. مقدمه فهرست‌نویسی و طبقه‌بندی، بودلان والیز، ترجمه اصغر دلبری‌پور، ویرایش دو، تهران: دانشگاه آذرآبادگان، ۱۳۵۴، ۲۳۹ ص.

۳. رده‌بندی ده‌دهی دیویی و فهرست نسبی، بنجامین. ا. کاتر، ترجمه بابک پرتو، شیراز: آموزشکده فنی الکترونیک، ۱۳۶۷، ۱۰۱ ص.

۴. فهرست‌نویسی و رده‌بندی، لوئیس مای چان، مترجمان ظهیرحیاتی و زهرا ستوده، ویرایش دو، تهران: نشر کتابدار، ۱۳۷۹، ۵۵۴ ص.

کتاب‌های دیگری از این دست که هر یک به توضیح کامل درباره رده‌بندی‌های مختلف، نحوه استفاده، هدف و چگونگی انجام آنها پرداخته است؛ البته تمامی این کتاب‌ها درباره رده‌بندی‌های گسترش یافته‌ای است که در تمام دنیا از آنها استفاده می‌شود که طبیعتاً به دلیل گذشت سال‌های زیاد و کار روی آنها نواقصشان تا حد زیادی از بین رفته است و موارد لازم در آنها قید شده است. کتاب حاضر به دلیل ناپختگی دارای کاستی‌های زیادی است که شاید کار بیشتر و تجربه زیادتر بتواند از این کاستی‌ها بکاهد.